

Luthers »Spaadom« om Kirken i Norden.

Ved H. F. Rørdam.

I Grundtvigs Digt »Frants Volkmar Reinhardts Minde«, der første Gang tryktes foran hans Prædiken: »Hvorfor kaldes vi Lutheraner«? (1812), findes det bekendte Vers:

Lutherus! paa det høie Nord
Du spaaende har peget,
Der, sagde du, skal bo Guds Ord,
Naar det fra os er veget.
Ak! vil dit Folk Guds Ord forsmåa,
Da gid dit Spaadomsord bestaa:
Blier Ordet fredløst vidt om Land,
Da gid det sig af Bøg og Gran
Vil bygge her en Hytte.

Man har oftere spurgt, hvorfra Grundtvig har hentet denne Spaadom af Luther, men længe forgæves. At Melanchton og andre af de wittenbergske Reformatorer har udtalt sig saaledes, som antydnet er i Grundtvigs Vers, har man imidlertid længe vidst, ligesom det i det hele er bekendt, at Reformatorerne i Wittenberg under de pinagtige kirkelige Stridigheder, der hjemsøgte Reformationens Hjemland, oftere med længselfuldt Blik saa' hen til Norden, hvor Evangeliet under Kong Christian III's kloge og trofaste Styrelse havde bedre Vilkaar end i Tydskland selv¹⁾. Og det

¹⁾ Se Dän. Bibl. IV, 102 ell. Kh. Sml. 3. III, 722 Not. 2. Rørdam, Kbh. Univ. Hist. I, 209.

var ikke blot til Kongen, man saa' op, men ogsaa til Folket, hos hvilket i alt Fald Melanchton fandt større sædeligt Alvor end hos hans egne Landsmænd¹⁾.

Om Grundtvig har fundet et Udsagn af den antydede Art i Luthers Skrifter, maa betvivles; ellers var det vistnok kommet frem, medens han levede, da flere af hans Venner sikkert har spurgt ham, hvorfra han havde denne Spaadom. Maaske har han selv i Tiden glemmt, hvorfra han havde den. Men da han — særlig i en tidligere Periode af sit lange Liv — syslede meget og var nøje fortrolig med vore gamle Salmebøger og Kirkehaandbøger, saa antager jeg det for saa godt som vist, at afd. Cand. theol. William Jacobsen traf det rette, da han 1883 i Anledning af den forestaaende Mindefest for Luthers Fødsel fremsatte den Formodning, at Grundtvig havde sin Viden fra den Takkebøn for Freden 1629, der optoges blandt de sædvanlige Kirkekollekter i vore Salmebøger, og oplæstes paa Michelsdag, der som bekjendt længe bevarede som Helligdag i den dansk-norske Kirke, nærmest med det Formaal at tjene som Høstfest. Jacobsens Artikel om Sagen (i Dansk Kirketidende 1883, Nr. 49) blev af Ludv. Schrøder udførlig refereret kort efter i Højskolebladet (Nr. 122) idet han udtalte det Ønske, at nogen vilde nærmere oplyse Sagen.

Da jeg, endnu inden Jacobsen havde fremsat sin Formodning, var kommen paa den samme Tanke, skal jeg her søge at føre Sporet noget længere tilbage, idet jeg først meddeler et større Brudstykke af den omtalte Bøn²⁾.

S. Michels-Dags Bøn,
som er Tacksigelse for Freden.

O du langmodige oc taalmodige, milde oc barmhiertige Fader oc all Trøstens Gud, vi maa, baade Store og Smaa, bekiende tillige vore mange og slemme Synder, de hafve

¹⁾ Dän. Bibliothek IV. 97.

²⁾ Meddeles her efter Christian Cassube's Guds Børns Røg-Alters, Kbh. 1685, S. 189 ff.

fortient langt større Straf, end den, din Haand hafver her til Dags ladet komme ofver os, som dog vare altfor svage, sligt at udstaa i nogen maade. Men du, som icke hafver Lyst til nogen deris Forderfvelse, hafver opholdet os i denne farlige Tid, oc icke ladet os blifve til Skiendsel, eftersom vi af din Naade hafve forladet os paa din Faderlige Godhed alleene, med vore Smaa, hvilcke du oc syndeligen hafver lofvet din oc dine hellige Engles Beskyttelse i al Nød og Fare.

Du forhalede vel din Hielp nogen Stund, at lære os Troen oc Taalmodighed, at kaste al vor Omsorg paa dig alleene, oc længis efter dig til visse Befrielse i betimelig Tid.

Saa hafve vi da nu befundet imod all Menneskelig Forhaabning, hvorledis du hielper self saa underligen, naar ingen hielpe kand: Oc dette baade eller (!) i denne forrige elendige Krig i adskillige Maader, oc end allermeest der den grumme oc mægtige Fiende, som saa pluzeligen hafde indtaget baade Holsteen oc Jydland tillige, oc dem behulde saa lenge, oc saa tryggeligen; maatte dog dis midlertid unde os vor gode reene Evangeliske Religion u-forhindret oc u-forkræncket, saa ingen blef nødt til anden Rekiendelse, mod Samvittigheden¹⁾, i hvor det ellers gick af med adskillige Beskatninger oc Plager, indtil du oc gjorde det self, af idel faderlig Medynk oc Naade, at de maatte saa ufortøfvet sig hen ud igien forføye, saa snart den ynskelig Fred, af din blotte Godhed, blef besluttet der om, med saadane Conditioner og Leyligheder, som var ofver all Menniskelig Forhaabning oc Tancke i alle Maade.

O du gode, milde oc barmhiertige Fader! dig skee

¹⁾ Her hentydes til den store Fare, de kejserlige Troppers Over-
svømmelse af den jydsk Halvø i Aarene 1627—29 havde med-
ført, idet der herved var aabnet Jesuiterne Udsigt til at tilbageføre
Befolkningen til den romerske Kirke, ligesom Tilfældet havde været
i Bøhmen. Et herom til Paven indgivet mærkeligt Forslag af en
dansk Konvertit, der havde opnaaet en høj kirkelig Stilling i
Wien, er af Prof. Johs. Steenstrup meddelt i Kh. Sml. 3. I,
625—34.

Lof, Pris oc Tack, for du saa vel hafver bevaret din Christne Kircke hos os, som din Øyesteen, oc under dine Vingers Skygge: Som varst self hendes Klippe oc Slot, ja Skiold oc Værn, Beskyttelse oc Salighed: Saa hun vel maa fortælle dine underlige Ting, som din høyre Haand hafver giort, med egen Kraft oc Mact alleene, der er saa skrekkelig, naar du vilt vise den iblant alle Konger paa Jorden. Hvilcket er skeet, ligesom du dermed vilde forsickre os, om hvis hin gode Luther spaaait hafuer, at din sande Meenighed saaledis skulde blifue ved, i disse Nordiske Lande, oc opholdis der, indtil Verdens Ende, saa fremt nogle icke self heel modtvilligen forkaste saadan din Godheds dyrebar Skat: Hvilcket du self bevare os fra, med din Hellig Aand, for Jesu Christi vor Herris skyld. — —

At denne Bøn er forfattet af den dansk-norske Kirkes daværende Primas, Biskop Hans Povlsen Resen († 1638), vil ingen tvivle om, der kender denne Mands store Kærlighed til Luthers Minde og hans ubestridte Plads som Kirkens Ordfører i hin Tid. Men et andet Spørgsmaal er det, hvorfra Resen har haft sin Viden, da det paaiberaabte Udsagn af Luther næppe findes i dennes udgivne Skrifter og heller ikke i de af hans Venner samlede »Tischreden«. Med Sikkerhed at besvare Spørgsmaalet er vel ikke muligt; men jeg tvivler ikke om, at Resen, der saa nøje kendte den ældre danske Andagtslitteratur, havde sin Viden fra den mærkelige Tilegnelse til Christian III, hvormed Frants Vormordsen havde indledet »En skjøn liden Bønnebog«, der udkom 1551 og siden ofte oplagdes paany, og hvori en Prædiken af Luther refereres, hvori denne i de stærkeste Udtryk havde prist Danmarks Lykke under Kong Christians Styrelse, og hvori han bl. a. i Tiltalen til Kongen havde ytret: »Dine Rigers Indbyggere annammer og indtager med Dig til Herberge Jesum Christum den korsfæstede, som idag i saa mange Lande, Riger og Stæder forsmaaes, forskydes og fordrives i sit hellige Ord udi Ordsens An-

nammere og Tjenere; og alligevel haver han Bolig hos Dig og dine Indbyggere, og Du skalt (sagde han) derimod annammes igjen, og dine christne Undersaatler med alle gudfrygtige i den ganske Verden, til de evige Saligheds Boliger«.

Det er ikke Citat af en Bog, men Gengivelse af en Prædiken af Luther, som en eller flere af de mange danske Studenter, som i Reformationstiden besøgte Wittenberg, havde hørt, og som havde gjort et dybt Indtryk paa Tilhørerne. Læser man Referatet af Prædiken i sin Helhed, saaledes som det gengivet i Kh. Saml. 5. II, 465, lades man ikke i Tvivl om, at det kan have givet Resen Grundlaget til hans Udtalelse om Luthers Spaadom om Kirken i Norden, især naar han saa' hen til den store Fare, hvori den nys havde været stedt under Kejserkrigen, og hvori mange evangeliske Kirkesamfund fremdeles var stedte under Trediveaarskrigens Rædsler, der drev saa mange tyske Familier til at forlade Hus og Hjem og søge Fristed i Danmark, hvor man velvillig modtog dem og hjalp dem til at oprette egne Menigheder med tysk Gudstjeneste ikke blot i København, men ogsaa i Helsingør, Køge, Næstved og andensteds¹⁾. Det var paa en Maade Takken for hvad vi i sin Tid havde modtaget fra Tydskland ved Reformationen — men har Tydskerne nogensinde sagt os Tak for den Gæstfrihed, der vistest dem, da de var under trange Kaar, eller har de ikke meget mere søgt at rive det mest mulige til sig og at skubbe de gamle Besiddere ud af deres Arvelod for selv at indtage deres Pladser!

¹⁾ Ny kh. Sml. III, 134 flg. Et højt mærkeligt, man kunde næsten sige overvældende Vidnesbyrd om den Gæstfrihed, Christian IV viste imod nogle fordrevne schlesiske Adelsmænd, findes meddelt af Chr. Bruun i Danske Samlinger 2. R. V, 372 ff.
